

Programme Code: **D-06**

Programme: वास्तुशास्त्रपदविका-पाठ्यक्रमः
(Diploma in Vastushastra)

Duration: **01 (One) Year**

Medium: **Sanskrit**

- पाठ्यक्रम एकवर्षात्मको वर्तते।
- पाठ्यक्रमस्य पूर्णाङ्काः 400 निर्धारिताः।
- चत्वारि पत्राणि सन्ति, प्रत्येकस्मिन् पत्रे 80 अङ्काः निर्धारिताः।
- गृहकार्ये 10 अङ्काः, उपस्थितौ 10 अङ्काश्च।
- पाठ्यक्रमः संस्कृतमाध्यमेनैव भवति।

Course Code	Title	Internal	External	Marks
D-VS101	वास्तुशास्त्रस्येतिहासो ज्योतिषशास्त्रस्य परिचयो जन्माङ्गज्ञानञ्च	20	80	100
D-VS102	वास्तुज्ञानम्	20	80	100
D-VS103	वास्तुज्ञानं मुहूर्तज्ञानञ्च	20	80	100
D-VS104	वास्तुज्ञानं वास्तुपूजनञ्च	20	80	100
Total				400

प्रथमपत्रम् - D- VS101

वास्तुशास्त्रस्येतिहासो ज्योतिषशास्त्रस्य परिचयो जन्माङ्गज्ञानञ्च

अङ्काः 80

प्रथमभागः -

- 1.1. वास्तुशास्त्रस्येतिहासः - 10 अङ्काः
  - 1.1.1 वास्तुशास्त्रस्योत्पत्तिः विकासश्च।
  - 1.1.2 वास्तुशास्त्रस्येतिहासः।
  - 1.1.3 वास्तुपुरुषस्योत्पत्तिः स्वरूपश्च।
  - 1.1.4 वास्तुशास्त्रस्य प्रवर्तकाः।
  - 1.1.5 वर्तमानसन्दर्भे वास्तुशास्त्रस्य प्रासङ्गिकता।
- 1.2. वास्तुविचारः 20 अङ्काः
  - 1.2.1 देशः स्थानञ्च।
  - 1.2.2 दिग्विचारः।
  - 1.2.3 दिग्साधनप्रकारः।
  - 1.2.4 कालमहत्त्वम्।

द्वितीयभागः -

- 2.1. ज्योतिषशास्त्रस्येतिहासः - 10 अङ्काः
  - 2.1.1. ज्योतिषशास्त्रस्य परिचयः, व्युत्पत्तिश्च।
  - 2.1.2. ज्योतिषशास्त्रस्य क्षेत्राणि।
  - 2.1.3. ज्योतिषशास्त्रस्य वर्तमानसमये उपयोगिता।
  - 2.1.4. वेदाङ्गे ज्योतिषम्।
- 2.2. पञ्चाङ्गज्ञानम् - 15 अङ्काः
  - 2.2.1. संवत्सरज्ञानम्।
  - 2.2.2. अयनज्ञानम्।
  - 2.2.3. ऋतुज्ञानम्।
  - 2.2.4. मासज्ञानम्।
  - 2.2.5. पक्षज्ञानम्।
  - 2.2.6. तिथिज्ञानम्।
  - 2.2.7. नक्षत्रज्ञानम्।
  - 2.2.8. योगज्ञानम्।
  - 2.2.9. करणज्ञानम्।

तृतीयभागः -

- 3.1. जन्माङ्गज्ञानम् - 25 अङ्काः
- 3.1.1 इष्टकालसाधनम्।
- 3.1.2. भयात-भागोगसाधनम्।
- 3.1.3. नक्षत्राणां चरणानुसारं नामाक्षराणि।
- 3.1.4. जन्मनामनिर्धारणम्।
- 3.1.5. राशिज्ञानम्।
- 3.1.6. राशिस्वामिज्ञानम्।
- 3.1.7. उच्च-नीचज्ञानम्।
- 3.1.8. भद्राविचारः।
- 3.1.9. प्रथमलग्नज्ञानम्।
- 3.1.10. जन्माङ्गचक्रज्ञानम्।
- 3.1.11. पञ्चधाग्रहमैत्रीज्ञानम्।
- 3.1.12. होराचक्रज्ञानम्।
- 3.1.13. द्वेषकाणचक्रज्ञानम्।
- 3.1.14. नवमांशचक्रज्ञानम्।
- 3.1.15. जन्मदशाज्ञानम् (विंशोत्तरी योगिनी च)
- 3.1.16. अन्तर्दशाज्ञानम् (विंशोत्तरी योगिनी च)

सहायकग्रन्थाः -

1. ज्योतिषशास्त्रस्येतिहासः –
आचार्यलोकमणिदाहालः,
भारतीय विद्या प्रकाशन, वाराणसी।
2. भारतीय कुण्डली विज्ञान –
मीठालाल हितराम ओझा,
देवर्षि प्रकाशन, वाराणसी।
3. जातकपारिजातः –
डॉ. सत्येन्द्र मिश्र,
चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणसी।
4. सारावली –
डॉ. सुरकान्त झा,
चौखम्बा कृष्णदास अकादमी, वाराणसी।

5. भारतीय वास्तुशास्त्र –

प्रो० शुकदेव चतुर्वेदी,

लालबहादुर शास्त्री रा.सं, विश्वविद्यालय, दिल्ली।

6. भारतीय वास्तुशास्त्र का इतिहास –

डॉ. विद्याधर।

द्वितीयपत्रम् - D- VS102

वास्तुज्ञानम्

अङ्काः 80

प्रथमभागः –

1.1. भूपरिग्रहाध्यायः - 25 अङ्काः

द्वितीयभागः –

2.1. शल्योद्धारम् - 10 अङ्काः

तृतीयभागः –

3.1. दिग्ज्ञानम्- 10 अङ्काः

चतुर्थभागः -

4.1. वास्तुपूजनम् - 20 अङ्काः

पञ्चमभागः –

5.1. नृपादिगृहनिर्माणम् - 15 अङ्काः

सहायकग्रन्थाः-

1. भारतीय वास्तुशास्त्र –

प्रो० शुकदेव चतुर्वेदी,
लालबहादुर शास्त्री रा.सं, विश्वविद्यालय, दिल्ली।

2. वास्तुरत्नावली –

श्रीजीवनाथ झा,
चौखम्बा संस्कृत प्रकाशन, वाराणसी।

3. वास्तुपूजापद्धतिः –

पण्डित श्री अच्युतानन्द झा,
चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।

तृतीयपत्रम् - D-VS103
वास्तुज्ञानं मुहूर्तज्ञानञ्च
अङ्काः 80

प्रथमभागः -

- 1.1. वास्तुशास्त्रम् - 50 अङ्काः
- 1.1.1. वास्तुभेदः ।
1.1.2. भूमिशोधनं परीक्षणञ्च।
1.1.3. भूमिचयनम्।
1.1.4. भूमेः वर्णादिज्ञानम्।
1.1.5. भूमेः गन्धज्ञानम्।
1.1.6. भूमेः पृष्ठविचारः।
1.1.7. चतुष्पष्टिवास्तुचक्रनिर्माणस्य प्रकाराः।
1.1.8. चतुष्पष्टिवास्तुचक्रस्य देवताः।
1.1.9. वास्तौ दिक्पालस्थानम्।
1.1.10. वास्तौ ब्रह्मस्थानम्।
1.1.11. वास्तौ जलस्य प्राधान्यम्।
1.1.12. वास्तौ पाकशालायाः प्राधान्यम्।

द्वितीयभागः -

- 2.1. मुहूर्तविचारः - 30 अङ्काः
- 2.1.1. गृहद्वारनिर्णयः।
2.1.2. गृहारम्भमुहूर्तः।
2.1.3. गृहप्रवेशमुहूर्तः।

सहायकग्रन्थाः-

1. भारतीय वास्तुशास्त्र -

प्रो० शुकदेव चतुर्वेदी,
लालबहादुर शास्त्री रा.सं,विश्वविद्यालय, दिल्ली।

2. वास्तुरत्नावली -

श्रीजीवनाथ झा,
चौखम्बा संस्कृत प्रकाशन, वाराणसी।

3. वास्तुपूजापद्धतिः -

पण्डित श्री अच्युतानन्द झा,
चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।

चतुर्थपत्रम् - D-VS104
वास्तुज्ञानं वास्तुपूजनञ्च
अङ्काः 80

प्रथमभागः –

1.1. स्तम्भरोपणनिर्णयः - 20 अङ्काः

द्वितीयभागः –

2.1. वास्तुनिर्णयः - 20 अङ्काः

तृतीयभागः –

3.1. गृहप्रवेशनिर्णयः - 20 अङ्काः

चतुर्थभागः -

4.1. वास्तुपूजनपद्धतिः - 20 अङ्काः

सहायकग्रन्थाः -

1. भारतीय वास्तुशास्त्र –

प्रो० शुकदेव चतुर्वेदी,

लालबहादुर शास्त्री रा.सं, विश्वविद्यालय, दिल्ली।

2. भारतीय वास्तुशास्त्र का इतिहास –

डॉ. विद्याधर

3. वास्तुरत्नावली –

श्रीजीवनाथ झा,

चौखम्बा संस्कृत प्रकाशन, वाराणसी।

4. वास्तुपूजापद्धतिः –

पण्डित श्री अच्युतानन्द झा,

चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।

5. गृहवास्तुशान्तिपद्धतिः –

ठाकुर प्रसाद प्रकाशन, वाराणसी।

6. शिलान्यास एवं वास्तुपूजनपद्धतिः –

प्रो. युगलकिशोर मिश्र,

सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी।

अध्ययनसामग्री –

1. <https://hi.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%9C%E0%A5%8D%E0%A4%AF%E0%A5%8B%E0%A4%A4%E0%A4%BF%E0%A4%B7>
2. <https://archive.org/details/bharatiyakundalivigyanmithalalajha>
3. <https://archive.org/details/vasturatnavali/page/n3/mode/2up>
4. <https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/ViewSubject?catid=OcXGfDp/okkJITwp9YnKuA==#>
5. <https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/ViewSubject?catid=OcXGfDp/okkJITwp9YnKuA==#>
6. <https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/ViewSubject?catid=OcXGfDp/okkJITwp9YnKuA==#>
- 7.